

DİJİTAL YAYINCILIĞIN GELİŞİMİ AÇISINDAN ANKARA HACI BAYRAM VELİ ÜNİVERSİTESİ SANAT VE TASARIM FAKÜLTESİ BÜNYESİNDE OLUŞTURULMASI PLANLANAN DERGİ TASARIM ÖRNEĞİ

Birsen Çeken

Prof. Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi, birsen.ceken(at)hbv.edu.tr, ORCID: 0000-0001-8112-992X

Burhan Şohoğlu

Öğr. Gör. KTO Karatay Üniversitesi, burhan.sohoglu(at)karatay.edu.tr, ORCID: 0000-0002-0746-4153

Çeken, Birsen ve Burhan Şohoğlu. "Dijital Yayıncılığın Gelişimi Açısından Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi Sanat ve Tasarım Fakültesi Bünyesinde Oluşturulması Planlanan Dergi Tasarım Örneği". idil, 78 (2021 Şubat): s. 274–284. doi: 10.7816/idil-10-78-09

ÖZ

Bilgi, insanlık için en önemli yapı taşı olmuştur. Çeşitli yöntemler ile elde edilen bilgi, zaman içerisinde kişiden kişiye aktarılmış, saklanmış ve geliştirilmiştir. Teknolojinin gelişimi ile bilginin aktarılma ve saklanma yöntemleri de değişim göstermiştir. Başlangıçta kil tabletlere yazılan bilgi, matbaanın keşfi ile kitap ve dergi formuna bürünmüştür. Sayısal sistemlerin gelişimi ile bilgi bilgisayar ve mobil ortama aktarılmış ve bir dönüşüm yaşamıştır. Bu araştırmada bilginin aktarılma kaynağı olarak dijital yayıncılık konu alınmıştır. Yayıncılık tarihi irdelenerek, günümüz yayın yöntemleri ve araçları değerlendirilmiştir. Son dönemde geliştirilen DPS teknoloji ve avantajları bu araştırmanın üzerinde durduğu bir konudur. Araştırma sonucunda elde edilen bilgiler ışığında Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi Sanat ve Tasarım Fakültesi Sanat ve Tasarım Dijital Dergisi örneği hazırlanmış ve sunulmuştur.

Anahtar Kelimeler: Dijital yayıncılık, dps, akademik dergi

Makale Bilgisi:

Geliş: 12 Ekim 2020

Düzeltilme: 23 Aralık 2020

Kabul: 5 Şubat 2021

Giriş

Yayıncılık sistemleri günümüz teknolojisinde ikiye ayrılmıştır. Basılı yayıncılık, dergi, gazete, kitap gibi fiziksel varlığı olan ve matbaa yöntemi ile üretimi yapılan, maliyeti yüksek, tüketicinin eline alıp fiziksel olarak elle çevirebildiği yayınlar için kullanılan tanımdır. Elektronik yayıncılık ise, okuyucu maliyeti sayılmaz ise maliyet olarak oldukça düşük olan, çevrimiçi destek hizmeti sunan, tüketici ile etkileşim halinde olan yayıncılık araçlarıdır. Basılı yayıncılığın maliyeti giderek artmasından ötürü alternatif arayışlar içinde elektronik yayıncılık sektörü ortaya çıkmıştır. Günümüz teknolojisinin gelişimi ile hayatımıza giren mobil cihazlar yayıncılık sektörünü de etkilemiştir. Mobil cihazların getirdiği kolaylıklar yayıncılık sektörünü de kökten etkisi altına almıştır. Elektronik yayıncılık, sadece yayın sektörünü değil aynı zamanda üretim sektörünü de etkilemiştir. Yayıncılık için kullanılan programlarda artık dijital yayın işleri de üretilebilir olmuştur. Hatta farklı formatlarda ve benzer çalışmaları üretebildiğimiz bir çok yayın formatı da geçtiğimiz birkaç yıl içinde piyasaya sürülmüştür. Her bir formatın avantajı olduğu gibi dezavantajı da vardır. Bu avantajların en çok olduğu formatlardan biri de Adobe firmasının ürettiği Digital Publishing Suite eklentisidir. Adobe Indesign programı içerisine entegre olarak çalışan program sayesinde etkileşimli dergi yapabilmek ve yayınlatabilmek oldukça kolay hale gelmiştir. Bu programların avantajlarında biri de bir yazılımcıya ve yazılım bilgisine ihtiyaç duymadan bu sistemde tasarım üretebiliyor oluşudur. Günümüzde bilgi hayatı yapı taşlarımızdan birisi haline gelmiştir. Bu da bilginin doğru bir şekilde paylaşılması ile mümkün olacaktır. Bilgiyi üretmekte en önemli noktalardan biri olan üniversitelerin de bu yeni sisteme entegre olması gerekmektedir. Üretilmelerini diğer akademisyenlerle ve okuyucularla paylaştıkları akademik dergiler, elektronik dergi güncellemesi ile daha fazla insana ulaşacaktır. Bu araştırma dijital dergi ya da e-dergi konusu üzerine odaklanılmaktadır. Bu bağlamda geliştirilmiş akademik tabanlı elektronik dergi tasarımı ile yeni bir çözüm önerisi getirilmiştir.

Dijital Yayıncılığın Gelişimi Açısından Dergiler

Bilginin gücü, tarihi boyunca gelişmenin en önemli yapı taşı olmuştur. İnsanlık tarihi incelendiğinde bilginin, depolanan, ihtiyaç halinde çıkarılıp kullanılan ve nesilden nesle aktarılan bir olgu haline geldiği gözlemlenmektedir. Sümerlilerin MÖ. 3000'li yıllarda yazıyı icat etmesinin ardından iletişim biçimi gelişmiş, bu değişim ile toplum arasındaki sosyal ve ekonomik bağlantılarda evrilmiştir. Bununla birlikte yazının icadı, bilginin farklı ortamlarda kaydedilmesine ve saklanmasına temel oluşturmuştur. Bu durum yazının kimi zaman kil tabletler üzerine yazılıp saklanmasına kimi zaman ise papirüs gibi bir doğal kâğıt üzerine yer almasına olanak sağlamıştır. Kâğıdın Çin'de bulunması ve 1450 yılında Gutenberg'in matbaayı icat edilmesinden sonra bilgi, özgürce yayılım sağlamıştır (Gümüş, Erdoğan, & Bozkurt, 2017, s. 97). İnsanlar hayatları boyunca edindiği bilgileri, deneme yanılma sonucunda edindikleri tecrübeleri, çevresindeki insanlara ya da kendilerinden sonra gelecek olan kuşaklarına aktarmak amacını gütmektedir. Bu ihtiyaç yayıncılık kavramının ortaya çıkmasına zemin hazırlamıştır (Ağır, 1997, s. 3). İhtiyacın asıl kaynağı haberdar olma isteğinden kaynaklanmaktadır. Haberdar olma yöntemleri her dönemde farklılık göstermektedir. İlk çağlarda dumanla haberleşme ya da güvercin aracılığı ile haberleşmeye çalışan insan, teknolojinin gelişmesi ile çağa ayak uydurmuş ve farklı yöntemlerle iletişim sağlamıştır. Mors alfabesi, radyo, televizyon ve internet gibi mecraları kullanarak insanlar birbirleri ile iletişimini sağlarken; kitap, dergi gibi basılı materyallerle ise deneyimleri ve birikimlerini aktarmaktadırlar. Bu yeni gelişen modern iletişim yöntemleri daha büyük kitlelerin birbirleri ile olan iletişimini de arttırmıştır. Artık daha fazla insan uzak mesafelere karşı birbirleri ile iletişim halindedir (Taştan, 2014). Örneğin, kitap bir iletişim aracıdır. Kitap formu zaman ve kullanıldığı coğrafyanın değişimine bağlı olarak farklılıklar göstermektedir. Yazının taşınması ihtiyacını karşılamak adına ilk kitaplar, kil tabletler üzerinde yazının aktarılması yöntemiyle oluşturulmuştur. Yazının kullanımının yaygınlaşması ile daha rahat taşınabilir ve pratik bir form olan tomarlara evrilmiştir. Günümüzde kitap denilince ilk akla gelen, genellikle kalın ve koruyucu bir kapak arasında yer alan, bir sırtı olan kodeks formunda bir yapı akla gelmektedir. Kodeks formu yüzyıllardır varlığını sürdürmektedir. Gelişen teknolojinin etkisi ile elektronik kitaplar, kitap kavramının yerini henüz almamıştır. Bunun için belki de biraz zamana ihtiyacı vardır (Taşçıoğlu, 2013, s. 15). Dergi olgusu ile ilk olarak 1600 yılların ikinci yarısında karşılaşmaktadır. Dergiler ise ortak bir ad altında yılda en az iki sayı olmak üzere yayınlanmış, belirlenen aralıklarla çıkan, her sayısı numaralandırılmış ve tarihli olan, değişik yazarların makalelerini ya da öykülerini içeren, sonsuza dek yayınlanacağı varsayılan, belirli bir amaca yönelik hazırlanmış yayınlardır. Dergiler sayesinde güncel haberler ve farklı yazarların görüşleri bir çatı altında toplanmıştır. Böylelikle hızlı ve kolay bir şekilde okuyuculara ulaştırılması sağlanmıştır (Küçük, Al, & Olcay, 2008, s. 320).

Günümüzde bireyin bilgiye ulaşması daha kolay bir yapıya dönüşmüştür. Birey bilgiye ulaşmada etkin bir

rol üstelenmiştir. Gelişmekte olan teknolojik atılımlar ile bilginin barındığı alanlar da değişim göstermiştir. Uzun yüzyıllardır basılı olan kitap ve dergiler yine bu yüzyıl içerisinde elektronik ortama aktararak e-kitap ve e-dergi formatlarının oluşması sağlanmıştır. Bu noktada da yaşamakta olduğumuz çağ, kitle iletişim araçlarında da farklılıklara neden olmuştur. Michael Hart Illinois Üniversitesinde bünyesinde Gutenberg Projesi ismini verdiği on bin kitaplık bir elektronik kütüphane kurma fikrini 1971 yılında ortaya atmıştır. Böylelikle kitabın sayısal ortama geçmesiyle birlikte bilginin ulaşılması, paylaşılması, arşivlenmesi ve kategorize edilmesi daha kolay hale gelmiştir (Sayer, 2007, s. 16) Gutenberg Projesi ile elektronik kitaplar bir dönüm noktası yaşamıştır. Amerikan Özgürlük Bildirgesi, Michael Hart tarafından elektronik ortama geçirilen ilk düz metin şeklindeki elektronik kitaptır. 1987 yılında hiper metin formatında yayınlanan Afternoon isimli kitapta elektronik kitap tarihinin bir diğer gelişim noktasını oluşturmaktadır. Teknolojik gelişmeler ışında elektronik kitap sistemi de gelişmiştir. Oxford Text Archive, Runeberg Projesi, Gutenberg-DE Projesi gibi projeler ve Amazon, Barnes & Nobles gibi çevrimiçi kitapçılık şirketlerinin kurulması ile elektronik kitaplar büyük bir ivme kazanmıştır. 1990'lı yıllar elektronik kitaplarının en büyük sıçramasını yaptığı yıllar olarak bilinmektedir. 1993 yılında üretilen ilk PDF formatı ile elektronik kitaplar metin ve görseli birlikte barındırır hale gelmiştir. 200'li yıllara gelindiğinde kullanıcı ile daha fazla etkileşim sağlayan PDF formatı e-kitap için yaygın bir kullanım biçimi haline gelmiştir. PDF formatı elektronik kitap ile o kadar bütünleşmiştir ki, PDF kelimesi kullanıldığında akla e-kitap gelmektedir (Gümüş, Erdoğan, & Bozkurt, 2017, s. 5). Yine internetin gelişmesiyle birlikte e-dergilerin yaygınlaşması da hız kazanmıştır. Sosyal, kültürel, siyasi, sanat gibi çok çeşitli konularda yayınlandığını gözlemlediğimiz e-dergiler sadece magazin ve günlük tüketim dergilerinde değil, bilimsel amaçlı çıkan dergilerin de yayınlandığı görülmektedir. Basılı dergiler incelendiğinde, bu dergilerin internet ortamında da var olabilmek adına e-dergilerinin olduğu görülecektir. Hatta alışkanlıkların değişmesi ve elektronik dergilere olan güvenin artmasıyla birlikte sadece internet ortamında olan bilimsel e-dergiler mevcuttur. Böylelikle bilim insanları akademik çalışmalarını internet ortamında birbirleri ile paylaşıp, daha etkileşimli bir ortamda çalışmalar yürütmektedirler (Keş, 2006, s. 18). Etkileşimli kitap ve dergileri ise diğer e-kitap ve e-dergilerden farklı olarak kurgulanmış yayınlardır. Bu kitaplar etkileşimli, grafik yönleri ön planda ve gerekir ise içerisinde arama yapılabilen kitaplardır. Genel itibarı ile değişken mizanpajlara sahiptir. Sayfanın dikey ya da yatay yapısına göre şekillenebilmektedir. Diğer elektronik kitap ve dergi türlerinden farklı okuyucu içine alır, interaktif bir ortamda onu kuşatır. Etkileşim ön plandadır (Hatipoğlu & Tosun, Nisan 2012).

Eskiden yayıncılık dünyasının üvey çocuğu olan e-kitaplar bugün oldukça kabul görmektedir. E-kitaplar günümüzde en yüksek zirvesini yaşamaktadır. Amazon firmasının ürettiği Kindle'ın, Apple firmasının ürettiği iPad'in ve diğer e-kitap okuyucularının başarısı, elektronik kitapların cep telefonlarına kadar ulaşabilmesi ile giderek artmıştır. BookStats'ın 2012 rakamları artık e-kitapların tüm kitap gelirlerinin %19'unu oluşturduğunu göstermektedir. 2012'de satılan e-kitap geçen yıla oranla %42, 2010 oranla ise %209'a yükselmiştir. Hiç şüphe yok ki bugün tüketiciler e-kitabı kucaklıyor ve yayıncıların bu zamana kadar hedeflediği kitap satış rakamlarına e-kitap sayesinde ulaşmaktadırlar (Woll, 2014, s. 238). E-kitapların yaygınlaşması ile birlikte yayınlanan kitapların formatları ve özellikleri de gelişmeye başlamıştır. Kindle firması AZW, Microsoft Reader firması LIT, Open Book OPF, Adobe firması Portable Document Format PDF, açık kaynak olan EPUB formatlarını geliştirmiştir. Her formatın sağladığı sistemler farklılık göstermektedir. Bir elektronik kitap yayıncısı olan Swashwords'ün yaptığı ankete göre indirilen 50.000 e-kitabın %57'sini EPUB ve PDF formatları oluşturmaktadır (Daş & Bölen, 2021).

E- Kitap Biçimi	Etkileşim Desteği	Ses- Video Desteği	Dijital Hat Yönetimi Desteği	Dağıtım ve Yayınlama
MOBI	Var	Yok	Var	Var
EPUB	Var	Var	Var	Var
PDF	Var	Var	Var	Var
iBOOK	Var	Var	Var	Sınırlı
DPS / FOLIO	Var	Var	Var	Sınırlı

Tablo 1: E-kitap Yayıncılık Formatları. (Gümüş, Erdoğan, Bozkurt, 2017: 107)

Tablo 1'de görüldüğü gibi e-kitap formatlarının farklı özellikleri bulunmaktadır. MOBI formatı 2016 yılının son çeyreğinde sonlandırılmıştır. Amazon firması MOBI yerine KindleGen firması ile anlaşarak üretimini

sürdürmektedir. Format farklılıkları, e-kitabı gösterecek olan cihaza bağlı olarak değişmektedir. Tüketici hangi görüntüleyicide kitabı ya da dergiyi okuyacaksa ona uygun bir format seçmektedir. E-kitap kolay taşınabilir, ulaşılabilir ve yayınlanabilir olmasına rağmen kitapların cihazlara göre farklı formatlara gereksinim duyması durumu zorlaştırmaktadır. Tablo 1’de son sütununda görülen DPS, bir dosya formatı olmaktan çok Adobe firmasının Indesign programı için ürettiği dijital dergi ve kitap hazırlama ve yayınlama aracıdır. Diğer formatlar üreticiler için belgeyi yayınlamayı kapsarken, DPS hem yayınlamayı hem de üretmeyi kapsamaktadır. Mobil ortamlarda Flash uygulaması çalışmamasıyla birlikte üreticiler, PDF, EPUB ve HTML5 alt yapılarına yönelmişlerdir. Özellikle EPUB formatı HTML5 desteğini sağlaması ve akışkan mizanpaja sahip olmasından ötürü çokça tercih edilir hale gelmiştir. Akışkan mizanpaj sayesinde EPUB, sayfa boyutlarına, dikey ya da yatay sayfa düzenine ve telefon ya da tablet boyutlarına göre şekillenebilir hale gelmiştir. Bu sistem web sitelerinin e-kitap versiyonu gibi adlandırılabilir. EPUB akışkan yapı dışında sabit yapıda da tasarlanabilmektedir. Tasarımcının hazırladığı mizanpaj sabit bir şekilde cihazlarda gösterilebilmektedir (Gümüş, Erdoğan, & Bozkurt, 2017, s. 108).

E-kitap alanında yeni fikirler geliştirmek için her geçen gün yeni tasarım programları üretilmektedir. Bu programların başında Adobe firmasının çıkarttığı InDesign programı gelmektedir. InDesign programı dergi, gazete ya da kitap gibi çok sayfalı tasarım ürünlerini üretilmek adına geliştirilmiş mizanpaj programıdır. Program diğer Adobe programları ile uyumlu bir şekilde çalışarak, görüntü, ses ve video dosyaları ile eklemeler yapılarak tasarım ürünü ortaya konmaktadır. Programda PDF ve EPUB dosya formatlarında kayıtlar yapılabilir. Bunun yanında Adobe firmasının çıkarttığı DPS eklentisi ile InDesign programı özellikle iPad platformuna yönelik etkileşimli dergi ve kitaplar tasarlanabilmektedir. Tasarımlar akışkan mizanpaj sistemine sahiptir. Sayfalar dikey, yatay ya da farklı ekran çözünürlüklerine göre uyum sağlayabilmektedir. Ayrıca DPS platformunun interaktif yapısı da gelişmiştir. Video, ses eklemeleri ya da HTML5 kod desteği ile tasarlanan dergi ve kitaplar kullanıcı adeta kuşatmaktadır. Programın içinde “Online Yayınlama” özelliği ile hazırlanan içerik ücretsiz bir biçimde internet sitesi üzerinden yayınlanabilmektedir. Ama süreli yayın ya da kitap gibi içerikler, indirilme ve okunma sayısına göre ücretlendirilmektedir. Başka bir deyişle Adobe firması programda üretilen içerikleri mobil cihazlar üzerinde yayınlanması için yayıncılık ücreti talep etmektedir. InDesign programı ile FOLIO, PDF, EPUB, HTML5 formatında kayıt gerçekleştirilebilmektedir.

Bir diğer içerik üretim programı ise iBooks Author ‘dır. Program Mac App Store üzerinden ücretsiz olarak indirilebilmektedir. Sürükle bırak yöntemi ve hazır mizanpaj seçenekleri ile kullanıcı dostu bir programdır. Aynı zamanda tasarımcılar kendi tasarımlarını belirli bir şablon mizanpaja bağlı kalmaksızın boş sayfa açarak üretebilmektedirler. iBooks Author programı ile iBooks, EPUB ve PDF formatlarında kayıt yapılmasına olanak sağlamaktadır.

Tasarımcılar tarafından kabul gören bir diğer program ise QuarkXpress programıdır. Program, 1990’lı yıllarda tasarım camiası tarafından en çok kullanılan mizanpaj programıydı. Ancak Adobe firması InDesign programını çıkartmasından sonra programın yaygın bir şekilde kullanılması azalmıştır. QuarkXpress programı yeni gelişen dijital yayıncılık platformuna biraz geç ayak uydurmuştur. 2016 yılında geliştirdiği son versiyonu ile dijital dünyaya giriş yapmıştır. Program PDF, EPUB ve HTML5 formatında kayıt yapabilmektedir.

Tasarım programların bu kadar gelişme göstermesinin nedeni, kullanımı her gün artan internet ve mobil cihazlardır. Türkiye İstatistik Kurumu TÜİK’in 2015 yılında yapmış olduğu araştırmaya göre evlerinde internet erişimi olan hanelerin oranı %69,5’a ulaşmıştır. Başka bir deyişle her on aileden 7 tanesinin evinde interneti var ve kullanmaktadır. Bu veriler bir önceki yılda her on aileden sadece 5 tanesinin evinde internet bulunmaktaydı. Yine aynı değerlendirilmede on kişiden dokuzu mobil cihaz ya da akıllı telefon kullanmaktadır. Bu veriler gösteriyor ki, internet ve mobil cihaz kullanımları her geçen yıl artmaktadır. Dünya genelinde ise üç milyardan fazla insan internet kullanmaktadır. Bu durum basılı medyanın gelişmesini de etkisi altına almaktadır. Dünya Entelektüel Mülkiyet Örgütü Yöneticisi Francis Gurry 2040 yılında basılı gazetenin tamamen ortadan kalkacağını belirtmektedir. Artık gazetelerin dijital ortamlarda varlığını sürdüreceğini aktarmıştır. Bu duruma örnek teşkil edecek bir durum Türkiye’de yayınlanan Radikal gazetesinde yaşanmıştır. Radikal gazetesi artan kâğıt ve baskı maliyetlerini düşürebilmek adına tabloid boyutuna geçiş yapmıştır. İlerleyen zamanlarda ise gazete tamamen online versiyonu piyasaya sürmüştür. Ancak bu durum çok uzun sürmemiş ve Mart 2016 yılında yayıncılık hayatına son vermiştir. İnternetin gelişimi tüm sektörleri bir yenileşme hareketine mecbur kılmıştır. Bu yenileşmenin en çok hissedildiği alanların başında yayıncılık sektörü gelmektedir. Kâğıdın icadından bu yana belki de ilk defa kâğıdın geleceği sorgulanmaktadır (Cihangir, 2016).

Bunun yanında elektronik yayıncılığın birçok avantajları da vardır. Bunlardan ilki bazı formatlarda metin içerisinde arama özelliğinin olmasıdır. Bu okuyucuya istediği bilgiye çabuk ve kolay bir şekilde ulaşma kolaylığı sağlar. Bir diğer özellik ise, basılı materyallerin büyüklükleri ve hacimleri arttığı anda yer ve depolama problemleri yaratmaktadır. Halbuki elektronik yayınların böyle bir sorunu yoktur. Ayrıca elektronik yayıncılığın saklama maliyeti de yoktur ve depolama maliyetleri de düşüktür. Tüm bu avantajlarının yanında bir de elektronik yayınlar her ortamda ulaşılabilir olması da tüketicini açısından önemli bir kriterdir. Örneğin bir kitabı ya da dergiyi okumak isteyen bir kişi derginin elektronik yayınına herhangi bir kitapevine gitmeksizin evinden ulaşip satın alabilir. Kullanıcıların ağ terminallerine erişim izinleri var ise elektronik kütüphanelere de ellerindeki mobil cihazlarla giriş yapabilmektedirler. Ayrıca faturalandırma ve hak talebinde bulunma çevrimiçi olacağı için kütüphanelerin de çevrimiçi desteklerini geliştirmesi gerekecektir. Yazdırma ya da postalama zahmetini de ortadan kaldırdığı için elektronik yayınlar çevrecidir (Mirzadeh, 2000).

Dijital yayıncılık sadece okunacak olan materyalin görsel tasarımı değil aynı zamanda metni okuyacak kullanıcının da davranışlarını da içine alan kapsamlı bir kullanıcı deneyimi tasarımıdır. Bu bağlamda okuma biçimlerini deneyimlemek yeni deneyimsel biçimlerinin ortaya çıkmasına neden olmuştur. 2011 yılında bu gelişmeler ışığında açık bir platform olarak Readmill uygulaması piyasaya sürülmüştür. Bu yeni oluşturulan okuma yönteminin en büyük değişikliği, yazıyı okuyan tüm kullanıcıların eş zamanlı olarak okudukları yazıya yorum yapabilmelerine fırsat vermesidir. Yazılan yorumların her kullanıcı tarafından görülüyor okuma eylemini bir sosyal platform haline dönüştürmüştür (Ertürk & Üzümcü , 2018). Ancak proje e-kitap dünyasında oluşan birkaç teknik problem dolayısıyla 2014 yılında yayıncılık haklarına son vermiştir.

Tabletlerin son dönemde getirdiği yenilikler ve kullanımının artması ile yayıncılık sektöründe yeni bir platform oluşmasına sebep olmuştur. Tablet dergiler, kullanıcı deneyiminin ön planda olduğu, farklı multimedya özelliklerini içerisinde barındırdığı ve mobil uygulamalar üzerinde satın alınabildiği için günümüzde geçerliliğini koruyan platformların başında gelmektedir. Türkiye’de son dönemde kabul görmüş ve yayın hayatını sürdüren birçok tablet dergi bulunmaktadır.

Evos Angels, 2010 yılında çıkarılmış Türkiye’nin tescillenmiş ilk dijital dergisidir. Her ay geniş bir yelpazede içerik üreten dergi hem internet sitesinden hem de çeşitli yayın platformlarından ücretsiz olarak yayın hayatını sürdürmektedir. Medya Tablet dergisi 2013 yılında yayın hayatına başlamış, Türkiye’nin ilk dijital ortamda yayınlanan medya dergisidir. Medya Tablet Dergisi, dergi, televizyon, gazete ve radyo sektörüne ilişkin güncel haberleri sunmaktadır. Tıkla izle ve tıkla oku gibi interaktif özellikleri de içinde barındıran dergi, okuyucuya farklı bir okuma deneyimi vadetmektedir. Spor Arena Plus, Hürriyet Gazetesinin Spor Arena ekibini Turkcell dergilik için üretmiş olduğu özel tablet dergisidir. 2018 yılında yayın hayatına başlayan dergi, güncel spor hakkında bilgiler sunmaktadır. Tech İstanbul, İstanbul Büyükşehir Belediyesi tarafından 2017 yılında yayınlanmış ücretsiz bir tablet dergisidir. Dergi içerisinde birçok interaktif özellik barındırmaktadır. Ayrıca Türkiye’de dijital dergilerin yayınlama yayın kuruluşları da bulunmaktadır. Bunların başında Turkcell Dergilik, dMags, HepOku.Com ve Türk Telekom E-Dergilik gelmektedir (Uçak, 2018, s. 147)

Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi Sanat ve Tasarım Fakültesi Bünyesinde Oluşturulması Planlanan Dergi Tasarım Örneği

Hazırlanan bu araştırma kapsamında Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi Sanat ve Tasarım Fakültesinde yayınlanmak üzere bir taslak e-dergi şablonu tasarlanmıştır. Derginin adı Sanat ve Tasarım Dergisi olarak belirlenmiştir. Tasarım, görsel sanatlar, plastik sanatlar konularında üretilmiş orijinal çalışmaları konu edinmiş bilimsel üretimleri yayınlamayı amaçlamıştır. İnterdisipliner bir ortamda üretimi sağlanan derginin yılın belirli dönemlerinde hazırlanan dergi yayınlama platformlarında sunulması düşünülmüştür. Bu bağlamda öncelikle derginin logosu tasarlanmıştır.

Şekil 1: Sanat ve Tasarım Dergisi Logosu

Logo, sans serif yazı karakteri kullanarak tasarlanmıştır. Akademik yazıları sembolize etmek amacıyla logonun sol tarafında üniversitenin kendi logosu bulunmaktadır. Sanat ve tasarım kelimeleri arasında akademisyen ve grafik tasarımcı Halis Biçer tarafından tasarlanan Türkçe ampersan (ve işareti) kullanılmıştır. Kullanılan bu ampersan Ahmet Altun tarafından tasarlanan Halis Grotesque fontu içerisinde yer almaktadır.

Dergi, Adobe InDesign programında DPS modülünde tasarlanmıştır. Öncelikle iPad ve iPhone mobil cihazlara uyumu gözetilmiş daha sonrasında da arayüzlerin android işlemcili mobil cihazları entegrasyonu hazırlanmıştır. E-dergi Appstore üzerinde oluşturulmuş bir uygulama ile bağlantılı çalışması planlanmıştır. Mobil cihazına ücretsiz olarak indirilen uygulama içerisinde uygulama içi satın alma modülü ile derginin satışı ya da ücretsiz olarak kullanılması mümkün olacaktır.

Dergi tasarımı farklı kullanım senaryolarına karşı üç farklı arayüz ölçüsünde tasarlanmıştır. İpad cihazların ekran çözünürlük oranları aynı olmasından ötürü, tablet okuyucuları için hem dikey hem de yatay sayfa tasarımı oluşturulmuştur. İphone kullanıcıları için ise iPhone 5 sonrası telefonlarda geliştirilen ekran oranları baz alınmıştır. Şekil 2'de görüldüğü gibi tüm sayfaların üç farklı uyarlaması tasarlanmıştır. Bu durum kapak için de geçerlidir. Kapak tasarımı yan formata geçiş yaptığında, kapak üzerinde yer alan tasarımın kredi bilgileri yazmaktadır.

Şekil 2: Sanat ve Tasarım Dergisi Kapak Tasarımları

DPS tasarım yönteminde her makale ayrı bir bölüm olarak tasarlanmaktadır. Kullanıcılar makaleyi okumaya başladıklarında makaleler arasında dolaşmak için sağdan sola doğru bir yönde parmak hareketiyle geçiş yapabilmektedirler. Okumak istedikleri makaleye ulaştıklarında ise makaleyi aşağıdan yukarıya bir hareketle kaydırarak ulaşmaktadırlar. Böylelikle her makale ayrı bir bölüm olarak oluşması sağlanmaktadır.

Şekil 3 Makale Giriş Şablonu

Makale başlangıçlarında makalenin başlığını ve yazar bilgilerini içeren bir sayfa karşılamaktadır. Başlık yazı karakteri Didot Regular fontu tercih edilmiştir. Sistem fontları ise Halis GR fontu seçilmiştir. Didot Regular fontu yazı metnine ve sistem fontlarına kontrast oluşturması amacıyla kullanılmıştır. Hem telefon hem de tablet arayüz tasarımlarında kullanıcının yakınlıktan okumasını sağlamak adına font büyüklükleri okuyucu öngörülerek seçilmiştir. Bu tip e-dergilerin en büyük problemlerinden biri yazı karakterinin küçük kullanılmasından ötürü, okuyucunun yakınlık ihtiyacı gütmesidir. Bu durum kullanıcı açısından derginin yönlendirme hakimiyetini zorlamaktadır. E-dergiler mümkün olduğunda yakınlık ihtiyacı görülmeden okuması için tasarlanmış olmalıdır.

Makaleyi okumak isteyen kullanıcı aşağıdan yukarıya bir hareketle makalenin diğer alt sayfalarına ulaşabilmektedir. Şekil 4’de görüldüğü gibi makalenin özet bölümü makale başlığından hemen sonra gelmektedir. Sonrasında abstract, giriş ve makale metni takip etmektedir.

Şekil 3: Özet Tasarımı

Makale tasarımı iPad yatay arayüz tasarımları için iki sütun şeklinde tasarlanmıştır. Ancak iPad dikey formata geçildiğinde yazı alanları tek sütuna düşmektedir. Telefon uygulamasında ise tüm dergi scroll mantığı üzerine kurgulanarak tek sütun olarak tasarlanmıştır. Okuyucunun dikkatini çekmek için bazı önemli bölümler ve alıntılar büyütülmüş böylelikle hareketli bir mizanpaj tasarlanması sağlanmıştır. Ancak bu tasarım mantığı telefon uygulamalarında kullanılmamıştır. Ekran küçüklüğü nedeni ile okuma güçlüğü muhtemel olmasından ötürü telefon uygulamaları okuyucu yormayacak şekilde yalın olarak tasarlanmıştır.

Şekil 4: Makale Metni Mizanpaj Örneği

Ayrıca makale başlarında yine başlık fontu ile gömme harf (dropcaps) kullanılmıştır. Böylelikle okuyucunun ilgisini makalenin başlangıcına çekilmesi planlanmaktadır.

Şekil 5: Makale Metni Mizanpaj Örneği

DPS sistemi kendi içerisinde interaktif öğeler barındırmaktadır. Dergi içerisine ses, video, görüntü, slayt gösterisi ya da 360 derece çekimler eklenebildiği gibi dışarıya bağlantılı linkler ve HTML kodların da entegrasyonu mümkündür. Bu bağlamda Sanat ve Tasarım Dergisi'nin interaktif özelliklerini kullanmak adına hareketli görüntüler ve slayt gösterileri kullanılmaktadır. Ayrıca yazı içerisinde eklenmiş linkler ile makalenin daha etkileşimli hale gelmesi düşünülmüştür.

Şekil 6: Dergi Fotoğraf Kullanımı

Sonuç

Bilgi, ne kadar insan ile etkileşim haline gelirse o kadar değeri artmaktadır. Daha fazla okuyucu kitleye ulaşabilmek için bilgiyi rahat erişilebilir ve açık bir ortamda paylaşmak gerekmektedir. Günümüzde var olan açık erişimli kaynaklar da tam bu amaca hizmet ermeyi amaçlamaktadırlar. Bu bağlamda geliştirilecek olan akademik dergiler ile, daha fazla kitleye ulaşacağı düşünülmektedir. Üniversitelerin bu platformlarda yayınlayacağı akademik dergiler ile bilgi daha fazla kişiye ulaşacak ve bilginin niteliği artacaktır.

Geliştirilen DPS tabanlı bir dergi, tüketici etkileşimi üst seviyede olacağı için, basılı bir dergiye göre daha fazla bilgiyi kolay bir şekilde iletecektir. Herhangi bir basım maliyetinin olmaması ve herkesin kullandığı mobil cihazlar için entegre edilebiliyor oluşu DPS dergiyi öne çıkaran özelliklerindendir. Bu özellikler HTML5 Kodları eklenerek daha kullanıcı etkileşimli hale gelebilmektedir. Bu sayede dergi sadece bilgiyi aktaran bir mecra değil aynı zamanda bilgiyi üreten ve yeni deneyimler sunan bir kaynak haline gelecektir.

Geliştirilen bu tasarım sistemi ile telefon ve tablet gibi mobil cihazlara tam uyumlu, okuyucu ile etkileşim içerisinde olan bir akademik dergi tasarlanmıştır. İçerisinde interaktif öğelerin bulunduğu dergi ile bilgi daha kolay bir şekilde aktarılması hedeflenmiştir. Aynı zamanda tasarlanan sistem ile okuyucular herhangi bir yazılım gerektirmeden dergiye ulaşabileceklerdir. Dergi tasarlanırken farklı ekran çözünürlüklerinde rahatlıkla okunabilmesi hedeflenmiştir. Ayrıca dergi hem dikey hem de yatay ekranlarda okuma olanağı sunmaktadır. Bu bağlamda dergi tüm mobil cihazlara uyum sağlanması için tablet dikey, tablet yatay ve telefon dikey olmak üzere üç farklı ekran tipine uygun bir şekilde, akışkan bir mizanpaj sisteminde tasarlanmıştır. Böylece okuyucularında tüm mobil cihazlarında rahatlıkla dergiye erişmesi, okuması ve interaktif öğeler ile konuyu daha detaylıca irdelemesi hedeflenmiştir. İlerleyen sayılar da yine aynı sistem üzerinden tasarlanacağı düşünüldüğünde, tüm sayılar bu yeni sanal platformda toplanacak ve arşivlenecektir.

Yaşadığımız günler, bilginin önemini bizlere bir kez daha açıkça göstermektedir. Bilgi paylaşıldıkça gücünü koruyacaktır. Bu bağlamda dijital dönüşümü tamamlanmış bilgi, daha fazla kitleye ulaşma sağlayacağı için üniversitelerin ürettikleri bilgiyi bu gibi mecralara da taşınması elzem hale gelmiştir.

Kaynaklar

- Ağır, A. (1997). Elektronik Akademik Dergi Yayıncılığı ve Bir Model Çalışması Yüksek Lisans Tezi. İstanbul: Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Cihangir, A. (2016). Dijital Yayıncılık: Fırsat mı Tehdit mi? Basın Hayatı.
- Daş, A., & Bölen, M. C. (2021). Mobil Cihazlar için Etkileşimli E-Kitap Geliştirme Deneyimi. Akademik Bilişim'12 - XIV. Akademik Bilişim Konferansı Bildirileri (s. 275-279). Uşak: Uşak Üniversitesi.
- Ertürk, M., & Üzümcü, E. (2018). Yeni Nesil E-Kitap Okuma Deneyimi ve Ekitabın Geleceği. Anadolu Üniversitesi Sanat ve Tasarım Dergisi, 197-205.
- Gümüş, S., Erdoğan, E., & Bozkurt, A. (2017). Dijital Yayıncılık ve Dijital Yayıncılık Araçları. (İ. Usta, & H. Kıray, Dü) Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Yayınları.
- Hatipoğlu, N., & Tosun, N. (Nisan 2012). The Design Of Renewable And Interactive E-Book Template For E-Learning Environments. Online Journal of Communication and Media Technologies, 126-140.
- Küçük, M. E., Al, U., & Olcay, E. (2008). Türkiye'de Bilimsel Elektronik Dergiler. Türk Kütüphaneciliği, 308-319.

- Keş, Y. (2006). "e-grafik.net" Elektronik Dergi Tasarımı Sanatta Yeterlik Tezi. Ankara: Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Grafik Ana Sanat Dalı.
- Mirzadeh, A. (2000, 10 07). E-Journals: advantages, disadvantages and criteria for selection. LISNews: https://lisnews.org/ejournals_advantages_disadvantages_and_criteria_for_selection adresinden alındı
- Sayer, R. Ç. (2007). Çocuk Kütüphanelerinde Elektronik Yayınların Kullanımı ve Yaygınlaştırılması. Ankara: Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Taşçıoğlu, M. (2013). Bir Görsel İletişim Platformu Olarak Kitap. İstanbul: Ofset Yapımevi.
- Taştan, Ö. (2014). Türkiye Televizyonlarında Haber Stüdyolarının Mekansal Özellikleri Üzerine Bir İnceleme Yüksek Lisans Tezi. İstanbul: Maltepe Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü.
- Uçak, O. (2018). Dijital Medya ve Gazetecilik. Konya: Eğitim Yayınevi.
- Woll, T. (2014). Publishing for Profit . Chicago: Chicago Review Press.

AN EXAMPLE OF DESIGN PLANNED TO BE CREATED IN ANKARA HACI BAYRAM VELI UNIVERSITY, FACULTY OF ART AND DESIGN IN TERMS OF DEVELOPMENT OF DIGITAL PUBLISHING

Birsen ÇEKEN, Burhan ŞOHOĞLU

Abstract

Knowledge has been the most important building block for humanity. The information obtained by various methods has been transferred, stored and developed from person to person over time. The development of technology, and the methods of transferring and hiding information have also changed. The information that was originally written on clay tablets took the form of books and magazines with the discovery of the printing press. With the development of digital systems, the information was transferred to computer and mobile and experienced a transformation. In this research, digital publishing was taken as the source of the transfer of information. Publishing date is examined and today's publishing methods and tools are evaluated. DPS technology and its advantages, which have been developed recently, is a subject that this research emphasizes. In the light of the information obtained as a result of the research, Hacı Bayram Veli University Art and Design Faculty Art and Design Digital Journal sample was prepared and presented.

Keywords: Digital publishing, DPS, academic journal